

Politiskt mod

En amerikansk politiker, den demokratiska senatören John F. Kennedy från Massachusetts — en av de män som rämnas som presidentkandidater 1960 —, har i ett uppskattat arbete tagit upp frågan om mod i politiken ("Profiles in courage"). Vad han menar med mod är främst viljan och förmågan att gå mot sitt parti och eventuellt också sina väljare i en fråga av central betydelse, att utan hänsyn till de för karriären farliga följderna hävda en särmening, en egen mening. Den modige är den man "vars behov att bevara sin självrespekt är viktigare för honom än hans popularitet hos andra", vars "samvete, etiska standard, moraliska integritet är starkare än den offentliga kritikens påtryckningar". Som exempel på sådant mod drar Kennedy fram en rad amerikanska politiker från John Quincy Adams till Robert Taft. Han skildrar i bokens sista del hur republikanen George Norris satte sin politiska ställning på spel genom att motsätta sig USA:s inträde i det första världskriget och hur Robert Taft i strid mot en förhärskande opinion kritiserade processen mot krigsförbrytare i Nürnberg efter andra världskriget. En del av de män han nämner blev trots sina särmeningar ryktbara och inflytelserika ledare, andra gjorde sig däremot omöjliga, och deras namn har praktiskt taget försvunnit ur historien; så senator Edmund Ross från Kansas, vars röst år 1868 hindrade avsättningen av presidenten Andrew Johnson — nästan alla är nu eniga om att Ross handlade rätt, men politiskt blev han en död man.

Kennedys synpunkt är givande, ehuru knappast utförd med någon större skicklighet eller energi, och det kan vara lönt att spekulera en smula kring ämnet.

Den uppdelning Kennedy gör kan synas klar och bestämd i de fall han relaterar, men är i själva verket vag och obestämd. De politiker som handlar modigt enligt den givna definitionen, som alltså går mot strömmen, spelar utan tvivel ett högt spel, men de är ofta övertygade om att de skall vinna, att deras insats skall vända strömmen — och då kan man inte bruka ordet mod så enkelt och tvärsäkert som Kennedy.

Ibland är till och med de handlingar det här gäller av sådan art att man på ena sidan har talat om politiskt mod, på den andra om hänsynslös taktik. Då Gladstone i slutet av 1870-talet rasade mot Disraelis proturkiska politik, mot "grymheterna i Bulgarien", drevs han utan tvivel av ett känsligt samvete. Men dels drevs han också av viljan att komma åt Disraeli och högern, dels fann han snart att det känsliga samvetet gav utmärkt politisk utdelning; efter triumferna i Midlothiankampanjen 1879 kunde han vara övertygad både om en liberal valsegel och om nödvändigheten av att själv ånyo inträda som det liberala partiets ledare och därmed Englands premiärminister. På samma sätt var det 1885, då han tog upp kravet på självstyrelse för Irland; även här bröt han mot opinion och tradition, men vann de irländska nationalisternas röster och behöll massan av liberala väljare. I fall efter fall har situationen och utvecklingen varit ungefär desamma. En nyorientering har börjat som mystik, med ett stort mått av känslans renhet, och fortsatt som politik, med makten, äran och härligheten som lockande och närliggande vinster. Själva de nu använda orden om mystik och politik präglades av Charles Péguy, då han såg dreyfusardernas kätterier förvandlas till segrande dogmer i hägnet av den republikanska disciplinen under Waldeck-Rousseau och Combes.

Det är därför ofta svårt att veta om man skall prisa modet eller framsyntheten, den djärve opponents självständighet eller hans framgång. Vad skall man säga, exempelvis, om Brantings och hans vänners strid mot vänsteroppositionen under Höglund och andra? Var det modigt av Branting att strida för försvaret, var det modigt av Höglund att skriva "Det befästa fattighuset"? Frågan kan naturligtvis besvaras med ja, men man måste komma ihåg att Branting, med rätta, trodde att han skulle bevara majoriteten och förbli ledare, medan Höglund hoppades att få majoritet och bli ledare. Ofta anses i sådana fall, helt godtyckligt, den segrande ha visat sin skicklighet och den besegrade sin goda moral.

Härtill kommer att politiska

kättare som gång efter annan ställer den egna åsikten över kravet på sammanhållning och kollektivt uppträdande försvinner ur politiken — om de alls lyckats få en plats i fällan — eller förlorar varje inflytande och vänjer sig vid att med en något extravagant samvetsömhet uppträda som ensamma och ädla riddare. De finner en glädje i att opponera och bråka, att framhålla sin brist på ambitioner, att ge vika för varje frestelse att säga sin oförgräpliga mening. Steget från den ärliga separatismen till en självgod isolationism är här inte långt. I lyckliga fall betraktas sådana flygande holländare som väckare av samveten i nya och kritiska lägen, i olyckliga som galningar, utmärkta mera av dåligt omdöme än av god karaktär.

Med det sagda vill vi antyda att modet inte är en så enkel och okomplicerad egenskap i politiken som Kennedy och många andra iakttagare tycks föreställa sig. Det finns även fall då det för att sätta sina egna specialåsikter i andra rummet med hänsyn till ett stort gemensamt mål krävs en självövertunnelse som väl förtjänar honnörordet mod. Det finns likaså fall då man kan tala om mod trots att problemet om egen åsikt kontra partiets enhet — enligt parollen "det gäller inte ditt parti, det gäller dig" — över huvud inte uppstår eller i varje fall inte är väsentligt. Karl Staaffs förmåga att motstå och förakta förtalet, hans stolta vägran att utpeka den verkligt ansvarige då han med orätt angreps, är kanske det tydligaste uttrycket för mod i vår nyare politiska historia. Då Arvid Lindman skakade av sig nederlagen och med munter frejdighet återvände till striden vill vi nog i första rummet använda ord som robust och oförbrännelig, men vi kan inte låta bli att också stanna vid ordet mod.

Något viktigt ligger dock i den tankegång som vi här utgått från. Utan en stark övertygelse blir politiken endast karriär, och det är svårt att tänka sig en framgångsrik demokrati där politiken inte också är något av en kallelse. Med övertygelsen följer att vid en viss punkt underordningen under partiets kollektiv blir omöjlig — och det är rimligt att här använda ordet mod. Men att berömma varje hävdande av särmeningar som uttryck för mod är därför inte befogat. Egensinnet kan lätt slå över i högmod, och högmodet är visserligen ett slags mod, men inte av den rätta sorten.